

CONCEPTUAL RELATIVITY – AN ARGUMENT AGAINST METAPHYSICAL REALISM

Ștefan Viorel GHENEA, Assistant Professor, PhD, University of Craiova

Abstract: I will analyze in this article, one of the most important arguments against metaphysical realism: the conceptual relativity argument, proposed by the American philosopher Hilary Putnam. I will start from the way that the American philosopher conceives the metaphysical realism (also called externalist realism). According to Putnam, the metaphysical realists claim that there is a single world and a single correct perspective on it, and we have cognitive access to this unique reality independent of our minds. Putnam rejects this thesis. There can exist, in its view, complete theories of the world that are descriptive equivalent but are logically incompatible. It involves conceptual relativity and Putnam arguments that metaphysical realism is incompatible with conceptual relativity. I will analyze the argument and its philosophical implications.

Keywords: Conceptual Relativity, Metaphysical Realism, Internal Realism, Conceptual Scheme, Unique Reality

Introducere

Vom analiza în acest articol unul dintre cele mai importante argumente împotriva realismului metafizic: argumentul relativității conceptuale, propus de filosoful american Hilary Putnam. Prin acest argument Putnam respinge teza conform că există o singură realitate independentă de mental. În opinia sa pot exista concomitent perspective diferite asupra realității, care se exprimă în scheme conceptuale diferite. Limbajul și gândirea nu reflectă o imagine fidelă a unei realități unice ci, mai degrabă, ceea ce numim „realitate” este rezultatul „colaborării” dintre mintea noastră și ceea ce se găsește în afara ei. Asistăm practic la o relativitate conceptuală cu care realismul metafizic nu mai este compatibil. Vom analiza acest argument pornind de la definiția pe care Putnam o dă realismului metafizic.

Definiția realismului metafizic

Putnam nu vede în realismul metafizic o doctrină singulară, unitară ci un conglomerat de idei filosofice privind relația dintre limbaj și realitate, dintre adevăr și cunoaștere sau despre credințele justificabile. El prezintă realismul metafizic în felul următor:

„(1) Din această perspectivă, lumea constă într-un fel de totalitate fixă de obiecte independente de mental. (2) Există o singură descriere adevărată și completă a „felului în care lumea este”. (3) Adevărul presupune un fel de corespondență între cuvinte sau semne gândite și lucrurile externe sau mulțimile de lucruri externe. Voi numi această perspectivă externalistă, deoarece punctul său de vedere favorit este acela al ochiului lui Dumnezeu.”¹

¹ Hilary Putnam, *Rațiune, adevăr și istorie*, trad. Ionel Narița, Editura Tehnică, București, 2005, p.67. Vom nota aceste teze ale realismului metafizic cu RM1, RM2, respectiv RM3.

Putem identifica în definiția lui Putnam trei teze fundamentale ale realismului pe care acesta îl numește metafizic sau externalist: independența, unicitatea sau existența unei singure descrieri corecte asupra lumii și corespondența cu realitatea. Astfel, conform realismului metafizic, lumea constă dintr-o totalitate fixă de obiecte independente de mental (RM1),² căreia îi corespunde un adevăr unic și o singură descriere completă a „cum este lumea”(RM2).³ De asemenea, asociată acestei doctrine este și o teorie a corespondenței cu privire la adevăr. Adevărul presupune o formă de relație de corespondență între cuvinte sau semne și lucrurile externe sau mulțimile de lucruri externe (RM3).⁴

Într-o lucrare ulterioară, Putnam reia definiția realismului, de data aceasta doar în termenii epistemologici. În opinia sa, realismul constă în „ideea că adevărul este o problemă de corespondență și că presupune independența (a ceea ce oamenii găsesc sau ar putea descoperi), bivalența și unicitatea (nu poate exista decât o singură și completă descriere a realității)”.⁵ Observăm că aici apare o nouă teză a realismului și anume, bivalența care constă

² Această teză este una de natură metafizică. Ea presupune, în primul rând, că o mulțime de obiecte sau stări de lucruri există independent de noi. Cu alte cuvinte, universul dispune de o structură proprie și de un conținut, care nu necesită existența și influența noastră asupra lor. Vom exclude de aici, bineînțeles, acele exemple triviale de lucruri, care au fost construite sau care sunt în mod evident relative la noi cum ar fi artefactele, structurile sociale, modificările pe care mediul le-a suferit sub influența omului (putem da o mulțime de exemple aici ca: modificarea solului și a atmosferei prin poluare, efectul de seră etc.) la care adăugăm aspecte care depind în întregime de noi cum ar fi : obiceiurile, credințele și gândurile noastre. Am exclus aceste aspecte din realitatea independentă de noi pentru a nu da naștere la confuzii sau pentru a preveni anumite reacții critice. În opinia lui Michael Devitt teza independenței este și trebuie să rămână singura teză a realismului. Pentru acesta realismul este o doctrină metafizică ce nu implică celelalte teze stipulate de definiția lui Putnam. Vezi: Michael Devitt, *Realism and Truth*, Princeton University Press, Princeton, 1997.

³ Teza unicității s-ar putea traduce într-o maximă de genul: „o singură lume, un singur adevăr!” Această componentă a definiției lui Putnam derivă din primele două: dacă realitatea are o structură independentă de noi (RM1), iar adevărul constă în a surprinde această structură (RM3), atunci va fi o singură imagine adecvată asupra lumii (RM2). Vezi: Lee Braver, *A Thing of this World. A History of Continental Anti-Realism*, Northwestern University Press, Evanston, 2007, p.17. Putnam se exprimă în felul următor: „Realismul metafizic include în mod tradițional ideea că există o totalitate definită a tuturor obiectelor...și o totalitate definită a tuturor « proprietăților »...Urmează că, în această imagine, există o totalitate definită a întregii cunoașteri, fixată odată pentru totdeauna independent de cei care gândesc sau utilizează limbajul.” („The metaphysics of realism traditionally included the idea that there is a definite totality of all objects...and a definite totality of all « properties » ...It follows, on this picture, that there is a definite totality of all possible knowledge claims, likewise fixed once and for all independently of language users or thinkers.”). Hilary Putnam, “Sense, Nonsense, and the Senses: An Inquiry into the Powers of the Human Mind” în *Journal of Philosophy* 91, Nr. 9/1994, p.466.

⁴ Prin identificarea corespondenței ca teză fundamentală a realismului, se ajunge în situația de a critica realismul de pe poziții epistemologice. Problemele pe care le ridică teoria corespondenței ar putea fi imputate realismului. Acest fapt a determinat ca principalele critici ale realismului să vină din această direcție. În opinia lui Nicholas Rescher: “Doctrina generală a realismului filosofic susține că există un domeniu al existenței independente de mental și că noi putem să obținem o cunoaștere temeinică a acestuia”. (“Philosophical realism as a general doctrine maintains that there is a domain of mind-independent existence and that we can obtain *some* reliable knowledge of it”). Nicholas Rescher, *Nature and Understanding: The Metaphysics and Method of Science*, Clarendon, Oxford, 2000, p. 93. Autorul ajunge să considere teza independenței și cea a corespondenței ca fiind constituenți indispensabili și inseparabili ai realismului fizic. Vezi și: David Papineau, *Reality and Representation*, Blackwell, New York, 1987, p.10; Bertrand Russell, *Problemele filosofiei*, trad. Mihai Ganea, Editura All, București, 1998, 79-92. Pe de altă parte, unii susținători ai realismului, printre care un rol însemnat îl are Michael Devitt, insistă să definească realismul doar în termeni metafizici, considerând că această doctrină nu implică o teorie a adevărului, fie ea a corespondenței sau alta. Mai mult decât atât, nicio doctrină a adevărului nu trebuie înțeleasă ca o componentă a realismului. Acesta trebuie să rămână o doctrină despre ceea ce este, despre realitate în general și nu despre modul în care noi o cunoaștem. Vezi: Michael Devitt, *op.cit.*, p.43.

⁵ „The ideas that truth is a matter of Correspondence and that it exhibits Independence (of what humans do or could find out), Bivalence, and Uniqueness (there cannot be more than one complete and true description of Reality)” Hilary Putnam, *Representation and Reality*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1988, p. 107.

în existența unor valori de adevăr determinate indiferent de faptul că noi le putem verifica sau nu.

Argumentul relativității conceptuale⁶

Respingerea realismului metafizic este realizată cu scopul de a pune în evidență anumite antinomii sau teze pe care acest tip de realism nu le poate depăși. După cum am văzut, conform lui Putnam, realismul metafizic susține că există o lume unică și o singură perspectivă corectă asupra ei, iar noi am avea acces cognitiv la această realitate independentă de mintea noastră. Deși, acest acces se realizează prin intermediul unei scheme conceptuale aceasta are posibilitatea de a reprezenta realitatea. Există, astfel, un sens unitar al unor termeni precum „obiect” sau „proprietate” astfel încât, o întrebare de genul „Ce obiecte și proprietăți conține lumea?” nu este lipsită de sens. Putnam, însă, respinge această teză, deoarece, în opinia sa, termeni precum „obiect” și „proprietate” își schimbă sensul în funcție de schemele conceptuale pe care le folosim. Astfel, nu poate exista o totalitate a obiectelor pe care lumea le conține din moment ce termenul „obiect” își schimbă sensul și nu poate exista o descriere privilegiată a unei asemenea totalități.⁷ Pot exista, deci, teorii complete despre lume care sunt descriptiv echivalente dar care sunt logic incompatibile. Aceasta presupune relativitatea conceptuală. Teza susținută de Putnam este că realismul metafizic este incompatibil cu relativitatea conceptuală. Vom analiza în continuare argumentul și implicațiile sale filosofice.

Mai întâi, trebuie specificat că argumentul este îndreptat împotriva realismului metafizic, în înțelesul pe care îl folosește Putnam în lucrări precum *Reason, Truth and History* și nu împotriva realismului simțului comun. Putnam ține să amintească faptul că realismul metafizic sau Realismul cu „R” (mare) este mai degrabă inamicul decât apărătorul realismului simțului comun sau a realismului cu „r” (mic). Putnam mărturisește, de altfel, că programul său filosofic se remarcă prin încercarea de păstra realismul simțului comun evitând sau eliminând absurditățile și antinomiile pe care le presupune realismul metafizic.⁸ Programul său are în centru ceea ce numește „realismul internalist” care, de altfel ar putea fi numit și „realism pragmatic”. Putnam susține că, spre deosebire de realismul metafizic, acesta este compatibil cu teze precum relativitatea conceptuală.⁹

Realismul internalist nu poate accepta ideea unei realități fixe de obiecte sau a unei teorii unice și complete care să fixeze odată și pentru totdeauna exact modul în care sunt stările de lucruri din realitatea exterioară.¹⁰ Dimpotrivă, obiectele și stările de lucruri care cuprind aceste obiecte există doar în interiorul unor teorii sau descrieri ale realității,

⁶ Argumentul este susținut de Putnam în lucrarea *The Many Faces of Realism*, Open Court, LaSalle, 1987, în special în primele două lecturi: „Is There Still Anything to Say about Reality and Truth?” și “Realism and Reasonableness”. Acesta este unul dintre cele trei argument formulate de către Putnam contra realismului metafizic. În timp ce primele două (argumentul creierelor în container și argumentul model-teoretic) vizau teza independenței (RM1) și a corespondenței (RM3), acesta vizează a doua teză (RM2): cea privind unicitatea.

⁷ Drew Khlentzos, *Naturalistic realism and the antirealist challenge*, MIT Press, Cambridge, 2004, p. 7.

⁸ Hilary Putnam, *op.cit.*, p. 16.

⁹ “Realismul internalist este, la bază, doar perseverența în a susține că realismul *nu* este incompatibil cu relativitatea conceptuală. Cineva poate fi *atât* realist *cât* și relativist conceptual. („Internal realism is, at bottom, just the insistence that realism is *not* incompatible with conceptual relativity. One can be *both* a realist *and* a conceptual relativist.”) *Ibidem*, p. 17.

¹⁰ Jose Tomas Alvarado, „Conceptual Relativity and Structures of Axplanation”, în Maria Uxia Rivas Monroy, Celeste Cancela Silva, Concha Martinez Vidal, *Following Putnam’s Trail on Realism and other Issues*, Rodopy, Amsterdam, New York, 2008, p. 165.

determinate de anumite scheme conceptuale. Relativitatea conceptuală ne conduce la o doctrină filosofică conform căreia nu există o teorie unică și completă despre lume ci o pluralitate de descrieri.¹¹

Pentru a demonstra această teză, Putnam folosește următorul exemplu. Să considerăm că avem o lume care conține doar trei obiecte x_1 , x_2 , x_3 . Se pune problema: câte obiecte există în această lume? Răspunsurile pot fi diferite. Conform logicii lui Carnap, de exemplu, în această lume sunt doar cele trei obiecte amintite. Dacă presupunem, asemenea unor logicieni polonezi precum Lezniewski, că pentru fiecare doi particulari există un obiect care este suma lor vom avea șapte obiecte. Avem, astfel, două teorii despre aceeași lume după cum urmează:

Lumea 1	Lumea 2
x_1, x_2, x_3	$x_1, x_2, x_3, x_1+x_2,$
	$x_1+x_3, x_2+x_3, x_1+x_2+x_3$
(Lumea conform lui Carnap)	(„Aceeși” lume conform logicianului polonez)

Dacă luăm în considerare ideea unor logicieni polonezi cum că ar exista și un „obiect nul”, ca parte al fiecărui obiect, am avea în lumea a doua opt obiecte.¹²

Ce avem mai sus reprezintă rezultatul aplicării unor scheme conceptuale diferite pentru aceeași realitate. Prima este ceea ce putem numi schema lui Carnap și a doua schema logicianului polonez. Care dintre aceste descrieri ale lumii este corectă? Problema nu stă în răspunsul la această întrebare ci în însuși rostul întrebării. Conform realismului metafizic, pentru care există o unică realitate căreia îi corespunde o descriere corectă, întrebarea are sens. Din mai multe descrieri ale lumii, una singură este corectă, rămânând de văzut care este aceea. Acest lucru pare relativ ușor de făcut atunci când unele teorii încalcă flagrant unele aspecte ale realității. Să zicem că o anumită descriere a lumii ar conține minerale, plante și inorogi. Dar ce se întâmplă atunci când avem teorii echivalente, cum sunt cele din exemplul de mai sus. În aceste condiții nu avem nicio justificare în a considera că una este corectă și cealaltă nu. Am putea spune pe baza unor considerente de ordin pragmatic că ambele sunt corecte. Acest lucru este posibil dacă acceptăm relativitatea conceptuală. Dar, după cum am văzut, în opinia lui Putnam, realismul metafizic nu o acceptă. Ceea ce înseamnă că are o problemă.

„Acum, modul de a aborda aceste probleme al realistului metafizic clasic este bine-cunoscut. Acesta spune că există o singură lume (să ne gândim că este o bucată de cocă) pe care o putem mărunți în diferite moduri. Dar această metaforă a 'cuțitului de bucătărie' se bazează pe întrebarea: 'Care sunt 'părțile' acestei coci? Dacă răspunsul este $0, x_1, x_2, x_3, x_1+x_2, x_1+x_3, x_1+x_2+x_3$ sunt toate 'părți' diferite, atunci nu avem o descriere *neutră* ci mai degrabă o descriere *părtinitoare*, doar descrierea logicianului polonez! Și nu este ceva accidental că realismul metafizic nu poate recunoaște într-adevăr fenomenul relativității conceptuale – pentru că acest fenomen se transformă în faptul că *noțiunile logic*

¹¹ *Ibidem.*

¹² Hilary Putnam, *op.cit.* pp.18-19.

primitive însele și în particular noțiunile de obiect și existență au o multitudine de utilizări diferite mai degrabă decât o 'semnificație' absolută."¹³

Cu alte cuvinte, operațiile pe care le putem face la nivel conceptual sunt mult mai numeroase și variate decât ar trebui să fie pentru a avea o descriere unică a realității, așa cum pretinde realismul metafizic. Varietatea schemelor conceptuale contrazice ideea unei realități unice, independente de mental.

Un alt exemplu este dat de disputa privind statutul ontologic al planului în geometria euclidiană. Să imaginăm un plan euclidian și ne gândim la punctele acelui plan. Apare următoarea problemă: „Sunt acestea părți ale planului, așa cum credea Leibniz, sau sunt „doar limite” așa cum spunea Kant?”¹⁴ Putem spune aici folosind metafora anterioară a lui Putnam că avem „două căi de a mărunți aceeași cocă” („two ways of slicing the same dough”) în care, ceea ce într-o parte reprezintă o parte a spațiului, în cealaltă reprezintă o entitate abstractă. Conform realismului metafizic, după cum am văzut, întrebarea următoare nu este lipsită de sens: „Care dintre cele două perspective este cea corectă?” Una dintre ele trebuie să fie cea corectă. Dar cine are aici autoritatea de a decide? În opinia lui Putnam, Dumnezeu însuși dacă ar încerca să răspundă la o asemenea întrebare ar spune „nu știu” și asta nu pentru că ar avea capacitatea de cunoaștere limitată ci pentru că există limite în ceea ce privește sensul acestei întrebări.¹⁵

Observații critice și clarificări

Observăm că, dacă acceptăm relativitatea conceptuală, întrebări ca cea de mai sus, la care însuși Dumnezeu nu ar putea să răspundă sau de genul celei din primul exemplu (Câte obiecte există în realitate? Opt sau trei?), sunt lipsite de sens. Acestea se bazează pe eroarea de a considera că există o singură realitate independentă de schemele noastre conceptuale și că toate versiunile pe care le folosim pentru a descrie această realitate sunt reductibile la una care este adevărată. Conform realității conceptuale, realitatea nu poate exista în afara conceptelor noastre. Ceea ce critică Putnam la realismul metafizic este susținerea unui punct de vedere al spectatorului conform căruia noi ne aflăm într-o relație cognitivă cu lumea, iar dacă avem moduri diferite de a o vedea asta nu înseamnă că ea însăși este diferită ci că noi nu avem o descriere corectă asupra ei sau nu avem motive temeinice pentru a o pune în evidență. Se simte aici atât influența pragmatismului lui James, dar și tezele lui Davidson privind imposibilitatea operării distincției schemă-conținut sau argumentele lui Goodman împotriva distincției dintre „lume” și „versiuni”.

¹³ “Now, the classic metaphysical realist way of dealing with such problems is well-known. It is to say that there is a single world (think of this as a piece of dough) which we can slice into pieces in different ways. But this 'cookie cutter' metaphor founders on the question, 'What are the "parts" of this dough?' If the answer is that **O, x1, x2, x3, x1 + x2, x1 + x3, x2 + x3, x1 + x2 + x3** are all the different 'pieces', and then we have not a *neutral* description, but rather a *partisan* description--just the description of the Warsaw logician! And it is no accident that metaphysical realism cannot really recognize the phenomenon of conceptual relativity--for that phenomenon turns on the fact that *the logical primitives themselves, and in particular the notions of object and existence, have a multitude of different uses rather than one absolute 'meaning'.*” *Ibidem*, p. 19.

¹⁴ “Are these parts of the plane, as Leibniz thought? Or are they ‘mere limits’, as Kant said?” *Ibidem*

¹⁵ *Ibidem*.

Observăm că argumentul relativității conceptuale se bazează pe anumite teorii preluate din matematică și logică și are pretenția de a extinde aceste teorii la nivelul realității al lumii ca întreg.¹⁶ În aceste condiții, se poate ridica următoarea obiecție: este lumea alcătuită în așa fel încât să i se poată aplica aceste teorii logico-matematice? Cu alte cuvinte, modul în care lumea este constituită ne permite folosirea unor analogii în care apar numere și raporturi între numere? Cineva ar putea obiecta că este vorba doar de analogii folosite pentru a sugera anumite dificultăți ale realismului metafizic și nu o încercare de a înțelege realitatea pe baza unor raporturi numerice. Dar dacă tot folosim o analogie de ce să nu o ducem până la capăt. În exemplul folosit în cadrul argumentului relativității conceptuale, Putnam ne oferă două imagini asupra lumii care justifică teza relativității conceptuale. Aceste imagini diferă în ceea ce privește numărul obiectelor care compun acea lume: trei în cazul perspectivei carnapiene și șapte sau opt conform logicienilor polonezi care folosesc teoria mereologică. Teza este că structura lumii este gândită diferit în funcție de schemele noastre conceptuale și, deci, nu există o unică structură a lumii, cum nu există o singură descriere corectă asupra ei. În cazul exemplului, însă, analogia se susține doar dacă între obiectele pe care lumea le conține există raporturi numerice.

Am putea obiecta că „în realitate” lucrurile nu stau așa, că lumea este mult mai complexă, dar, în același timp, mai dinamică și nu permite cuprinderea obiectelor în sume de obiecte. Putem accepta că există în lume compuși, dar compunerea se face până la ce grad? Ne putem îndoii că lumea se supune unui model matematic. Putem accepta că există în lume „obiecte” care, cel puțin la un anumit nivel al realității, să zicem cel atomic, intră în raporturi matematice. Ne îndoim însă, că la nivel macrocosmic lucrurile mai stau așa. Și, chiar dacă aici s-ar putea argumenta că obiectele macrocosmice sunt compuse din atomi care respectă anumite legi de ordin matematic, putem pătrunde la nivel subatomic. Aici teoriile mecanicii cuantice au dovedit că există loc pentru incertitudine. Ceea ce vrem să spunem este că argumentele lui Putnam care se bazează pe analogia dintre lume și construcții teoretice ce cuprind raporturi matematice ar putea avea de suferit dacă analogia ce le stă la bază ar fi eliminată.

În continuare se impun câteva clarificări conceptuale. Este necesară o înțelegere adecvată a semnificației relativității conceptuale. În primul rând, doctrina relativității conceptuale este considerată a fi o altă modalitate de a susține că ceea ce numim „lume” sau „realitate” are o componentă ireductibilă care provine din propria noastră activitate mentală. Asta nu înseamnă că Putnam consideră că realitatea este o construcție arbitrară a activității noastre mentale. În opinia sa, „mințile și lumea construiesc împreună mințile și lumea”.¹⁷ Se poate spune că există o relație de dependență mutuală între activitatea noastră mentală și realitate, fiecare termen al relației devenind inteligibil prin celălalt.

În al doilea rând, relativitatea conceptuală nu este echivalentă cu relativismul. Jose Tomas Alvarado susține că în timp ce relativismul consideră că valoarea de adevăr a unei propoziții este dependentă de cel care o emite, fie că e vorba de un individ sau de o comunitate, două descrieri ale realității, care pot fi considerate relative conceptual, nu sunt contradictorii între ele. Propozițiile lor nu se neagă una pe alta, deoarece folosesc concepte

¹⁶ Argumentul model-teoretic se bazează, de asemenea pe matematică și logică. În timp ce primul avea ca punct de plecare teorema Lowenheim-Skolem, ultimul se folosește de teoria mereologică a lui Lezniewski.

¹⁷ Hilary Putnam, *Rațiune, adevăr și istorie*, p. VII.

diferite, astfel încât, enunțurile în care apar se găsesc la niveluri diferite de descriere. Folosind scheme conceptuale diferite, aceste descrieri nu pot fi contradictorii, ele sunt pur și simplu nivele descriptive diferite care nu se întâlnesc.¹⁸ Apoi, trebuie ținut cont că, odată stabilită schema conceptuală, există unele propoziții obiectiv adevărate sau obiectiv false. În cazul exemplului cu lumea după modelul lui Carnap și cea după logicianul polonez, dacă decidem să folosim schema conceptuală carnapiană, trebuie să admitem că în lumea descrisă există trei obiecte și nu cinci sau șapte. Diferența de număr al obiectelor apare doar atunci când schimbăm schema conceptuală, dar când aceasta a fost deja aleasă putem răspunde precis câte obiecte se găsesc acolo.¹⁹

Mai rămâne, totuși, o întrebare cu privire la argumentul lui Putnam: relativitatea conceptuală este o teză ontologică sau epistemologică? La prima vedere este o teză epistemologică deoarece susține posibilitatea unor descrieri diferite asupra lumii care folosesc scheme conceptuale diferite. Cu alte cuvinte, nu există un adevăr unic cu privire la lume. Până aici teza se referă la modul în care noi cunoaștem lumea, dar, dacă rămânem aici, realismul metafizic ar fi compatibil cu relativitatea conceptuală. A avea opinii diferite despre lume nu înseamnă a avea lumi diferite. Cu toate acestea, teza relativității conceptuale are și o componentă ontologică: ea afirmă că nu există o realitate unică, care să ne impună o descriere unică a ei. Noi putem folosi scheme conceptuale diferite care să ne ofere descrieri diferite ale lumii pentru că lumea însăși ne permite acest lucru. Nefiind o realitate unică nu ne forțează să o fixăm într-o descriere unică.

Concluzii

Putem observa că Putnam deduce componenta ontologică a relativității conceptuale din cea epistemologică. Face acest lucru pentru a ataca teza unicității susținută de realismul metafizic (în sensul utilizat de Putnam).

Un susținător al realismului metafizic ar putea obiecta în mai multe feluri la acest argument. În primul rând ar putea susține că teza unicității nu aparține realismului, deoarece realismul este o doctrină despre *existența* realității nu despre *cunoașterea* ei de către noi. Deși, realitatea există în sine, aceasta nu ne impune o unică descriere corectă a ei. Dacă noi folosim scheme conceptuale diferite, asta nu înseamnă că realitatea ni le impune. De fapt, noi nu am avea acces la natura realității, iar descrierile noastre ar fi doar variante, puncte de vedere asupra ei. În acest caz realismul ar cădea ușor în scepticism. Ce rost ar mai avea susținerea existenței unei realități unice din moment ce noi nu am avea un criteriu valid de a decide care perspectivă asupra ei este cea corectă? Am putea avea atâtea teorii asupra realității câte persoane sunt capabile de a emite o teorie. Eliminând teza unicității realismul poate cădea într-o capcană și mai mare: cea a solipsismului.

O altă variantă de contraargumentare ar fi cea a agnosticizmului de tip kantian. Există un lucru în sine, dar noi nu îl putem cunoaște direct. Schemele noastre conceptuale nu pot pătrunde în natura lucrurilor, dar lucrul în sine rămâne totuși sursa cunoașterii noastre. Internalismul lui Putnam respinge ideea lucrului în sine kantian. Această noțiune este lipsită

¹⁸ Jose Tomas Alvarado, *op.cit.*, p. 167.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 167-168.

de sens și asta nu pentru că noi nu am putea cunoaște lucrul în sine ci pentru că noi nu știm despre ce vorbim atunci când vorbim despre lucruri în sine.²⁰ Chiar dacă eliminăm problema lucrului în sine rămâne problematică trecerea de la componenta epistemologică la cea ontologică a argumentului relativității conceptuale. Cum putem infera ceva cu privire la natura realității plecând de la natura cunoașterii noastre? În consecință, trebuie să recunoaștem importanța componentei ontologice a argumentului lui Putnam. Fără aceasta argumentul nu are nicio putere asupra realismului metafizic.

Bibliografie

- Alvarado, Jose Tomas, „Conceptual Relativity and Structures of Axplanation”, in Maria Uxia Rivas Monroy, Celeste
 Braver, Lee, *A Thing of this World. A History of Continental Anti-Realism*, Evanston, Northwestern University Press, 2007
 Cancela Silva, Concha Martinez Vidal, *Following Putnam's Trail on Realism and other Issues*, Amsterdam, New York, Rodopy, 2008
 Devitt, Michael, *Realism and Truth*, Princeton University Press, Princeton, 1997
 Khlentzos, Drew, *Naturalistic realism and the antirealist challenge*, Cambridge, MIT Press, 2004
 Papineau, David, *Reality and Representation*, Blackwell, New York, 1987
 Putnam, Hilary, *Rațiune, adevăr și istorie*, trad. Ionel Narița, București, Editura Tehnică, 2005
 Putnam, Hilary, *Representation and Reality*, Cambridge, Mass., MIT Press, 1988
 Putnam, Hilary, “Sense, Nonsense, and the Senses: An Inquiry into the Powers of the Human Mind” în *Journal of Philosophy* 91, Nr. 9/1994, p.466.
 Putnam, Hilary, *The Many Faces of Realism*, Open Court, LaSalle, 1987
 Rescher, Nicholas, *Nature and Understanding: The Metaphysics and Method of Science*, Clarendon, Oxford, 2000
 Russell, Bertrand, *Problemele filosofiei*, trad. Mihai Ganea, Editura All, București, 1998.

²⁰ „Internal realism says that the notion of a 'thing in itself' makes no sense; and *not* because 'we cannot know the things in themselves'. This was Kant's reason, but Kant, although admitting that the notion of a thing in itself *might* be 'empty', still allowed it to possess a formal kind of sense. Internal realism says that we don't know what we are talking about when we talk about 'things in themselves'.” Hilary Putnam, *The Many Faces of Realism*, p. 36.